

ПРИСЯЖНІ

Статистичний аналіз

щодо розгляду кримінальних та цивільних справ
за участі присяжних, 2017-2018

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ЦЕНТР ДЕМОКРАТІЇ ТА
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

український
центр
суспільних
даних

Зміст

3	Інститут присяжних
3	Історія інституту присяжних в Україні
4	Перелік справ, які можуть розглядатися судом присяжних в Україні
8	Параметри аналізу
10	Кримінальні справи
11	Посягання на територіальні цілісність і недоторканність України
11	Посягання на життя державного чи громадського діяча
12	Умисне вбивство
13	Терористичний акт
13	Посягання на життя працівника правоохоронного органу
14	Зведені дані за різними категоріями
14	Апеляційна інстанція
15	Аналіз окремих думок суддів та присяжних
16	Цивільні справи
17	Обмеження цивільної дієздатності
18	Визнання особи безвісно відсутньою / померлою
19	Усиновлення
20	Примусова психіатрична допомога
21	Примусова фізична допомога
22	Зведені дані за різними категоріями
22	Апеляційна інстанція
23	Окремі думки суддів та присяжних
24	Висновки
26	Методологія підготовки даних
26	Отримання та обробка резолютивних частин рішень
26	Визначення необхідної категорії справ
28	Перевірка правильності класифікації документів
28	Участь присяжних та народних засідателів
29	Кінцеві рішення
31	Дублікати кінцевих рішень

Над дослідженням працювали:

Андрій Горбаль, Український центр суспільних даних
Ренат Насрідінов, Український центр суспільних даних
Іван П'ятак, Центр демократії та верховенства права

Автори висловлюють подяку:

Андрію Газіну
Кирилу Захарову та проекту «Суд на долоні»

Ця публікація була здійснена за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя». Погляди авторів, викладені у цьому виданні, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ЦЕНТР ДЕМОКРАТІЇ ТА
ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

український
центр
суспільних
даних

socialdata.org.ua

+38044 331 7832

Травень 2019

ІНСТИТУТ ПРИСЯЖНИХ

Інститут присяжних — одна із форм безпосередньої участі громадян у здійсненні правосуддя. Суд присяжних існує¹ в багатьох демократичних країнах, зокрема, в Англії і Уельсі, США, Канаді, Швеції, Бельгії, Данії, Норвегії, Австрії, Франції тощо.

Найбільш відомим прикладом² існування вказаного інституту є приклад малого журі у США, які складається з 6-12 членів та є відповідальним за вирішення питання про винуватість або невинуватість обвинуваченого у порушенні закону в конкретних справах.

Діяльність суду присяжних може стати ефективним інструментом відновлення довіри до судової влади, оскільки залучення громадян безпосередньо до розгляду судових справ сприятиме прозору, справедливому та неупередженому судовому розгляду. Окрім того, така участь сприятиме підвищенню рівня знань суспільства стосовно судових процедур, а також збільшуватиме кількість активних та відповідальних громадян в державі.

З огляду на вказане вище, п. 5.4 та п. 5.8 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки передбачено поступове впровадження та розширення застосування суду присяжних. Окрім того, формування ефективного суду присяжних є однією із цілей³, які ставляться коаліцією громадських організацій «Реанімаційний пакет реформ» при проведенні судової реформи.

У зв'язку із цим важливо оцінити статистично результати діяльності присяжних в Україні. Вищевказаний статистичний аналіз дозволить не тільки оцінити ефективність інституту присяжних в Україні, а й слугуватиме підставою для обґрунтування прийняття рішень, спрямованих на удосконалення інституту присяжних в Україні.

Історія інституту присяжних в Україні

З прийняттям Конституції України у 1996 році було запроваджено положення, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. При цьому жодних законодавчих змін для реалізації вказаної можливості громадянами на той час внесено не було.

Лише у 2012 році з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (надалі — КПК України) було запроваджено можливість безпосередньої участі громадян у здійсненні правосуддя у кримінальних справах через інститут присяжних.

Зокрема, КПК України передбачено, що кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, за клопотанням

¹ «Інститут присяжних: міжнародний досвід», Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України, <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29341.pdf>

² Types of Juries, United States Courts, <https://www.uscourts.gov/services-forms/jury-service/types-juries>

³ Дорожня карта реформ 2019-2023 рр., «Реанімаційний Пакет Реформ», <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/D-KR-RPR-2019-2023.pdf>

обвинуваченого здійснюється судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних. Усі питання, пов'язані з судовим розглядом, крім питань, пов'язаних із обранням, скасуванням або зміною запобіжних заходів в суді, судді і присяжні вирішують спільно.

Що стосується цивільних справ, то у 2004 році з прийняттям нового Цивільного процесуального кодексу України (надалі — ЦПК України) було запроваджено можливість участі громадян через інститут народних засідателів.

2 червня 2016 року були прийняті зміни до Конституції України щодо правосуддя, яким було скасовано інститут народних засідателів та залишено положення, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних.

У зв'язку із цим у 2017 році були внесені відповідні зміни до ЦПК України, якими народних засідателів було замінено на присяжних. Наразі ЦПК України передбачено, що цивільні справи щодо обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою, усиновлення, надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку, примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу у судах першої інстанції розглядаються колегією у складі одного судді і двох присяжних, які при здійсненні правосуддя користуються всіма правами судді.

Таким чином, в Україні передбачена участь присяжних в окремих категоріях справ у кримінальному та цивільному процесі. При цьому присяжні разом із суддями вирішують майже усі питання судочинства.

Перелік справ, які можуть розглядатися судом присяжних в Україні

Як зазначалося вище, у кримінальному процесі передбачена участь присяжних лише у разі наявності клопотання обвинуваченого та лише у справах, щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі.

Наразі у Кримінальному кодексі України (надалі — КК України) покарання у вигляді довічного позбавлення волі передбачено за вчинення наступних злочинів:

Стаття КК України	Диспозиція статті КК України
Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ч.3 ст. 110 КК України)	умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, які призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків; публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій, які призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків; ті самі дії, якщо вони вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або поєднані з розпалюванням національної чи релігійної ворожнечі, які призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків.

Посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України)	посягання на життя Президента України, Голови Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голови чи члена Вищої ради правосуддя, Голови чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду України, або вищих спеціалізованих судів України, Генерального прокурора, Директора Національного антикорупційного бюро України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови або іншого члена Рахункової палати, Голови Національного банку України, керівника політичної партії, вчинене у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю.
Умисне вбивство (ч.2 ст. 115 КК України)	Умисне вбивство: 1) двох або більше осіб; 2) малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; 3) заручника або викраденої людини; 4) вчинене з особливою жорстокістю; 5) вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб; 6) з корисливих мотивів; 7) з хуліганських мотивів; 8) особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку; 9) з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення; 10) поєднане із з'валтуванням або сексуальним насильством; 11) вчинене на замовлення; 12) вчинене за попередньою змовою групою осіб; 13) вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого статтями 116-118 цього Кодексу; 14) з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.
Терористичний акт (ч.3 ст.258 КК України)	застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою, якщо такі дії призвели до загибелі людини; ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків, якщо такі дії призвели до загибелі людини.
Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів (ч.3 ст. 321 ¹ КК України)	виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут завідомо фальсифікованих лікарських засобів, якщо такі дії спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, або вчинені в особливо великих розмірах; ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або у великих розмірах, або якщо вони спричинили тривалий розлад здоров'я особи, а так само виробництво фальсифікованих лікарських засобів, якщо такі дії спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, або вчинені в особливо великих розмірах.
Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України)	вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку

Посягання на життя журналіста (ст. 348¹ КК України)

вбивство або замах на вбивство журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності

Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя (ст. 379 КК України)

вбивство або замах на вбивство судді, народного засідателя чи присяжного або їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя

Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400 КК України)

вбивство або замах на вбивство захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги

Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ч.5 ст. 404 КК України)

опір начальникові, а також іншій особі, яка виконує покладені на неї обов'язки з військової служби, або примушування їх до порушення цих обов'язків, вчинені групою осіб або із застосуванням зброї, або такі, що спричинили тяжкі наслідки, **якщо такі дії були пов'язані з умисним вбивством начальника або іншої особи, яка виконує обов'язки з військової служби;** ті самі дії, якщо вони були вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, та **були пов'язані з умисним вбивством начальника або іншої особи, яка виконує обов'язки з військової служби;** ті самі дії, якщо вони були вчинені в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці та **були пов'язані з умисним вбивством начальника або іншої особи, яка виконує обов'язки з військової служби.**

Порушення законів та звичаїв війни (ч.2 ст. 438 КК України)

жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій, **якщо такі дії поєднані з умисним вбивством.**

Застосування зброї масового знищення (ч.2 ст. 439 КК України)

застосування зброї масового знищення, забороненої міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, **якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.**

Геноцид (ч.1 ст. 442 КК України)

діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу.

Посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України)

вбивство або замах на вбивство представника іноземної держави або іншої особи, яка має міжнародний захист, з метою впливу на характер їхньої діяльності або на діяльність держав чи організацій, які вони представляють, або з метою провокації війни чи міжнародних ускладнень.

Найманство (ч. 3 ст. 447 КК України)

вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання найманців з метою використання у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, перешкоджання діяльності органів державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання найманців у збройних конфліктах, воєнних або насильницьких діях, **якщо такі дії що призвели до загибелі людини;**
ті самі діяння, вчинені службовою особою з використанням службового становища, **якщо такі дії що призвели до загибелі людини.**

У цивільному процесі передбачена обов'язкова участь присяжних у справах, що стосуються:

- Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи (ст. ст. 295-300 ЦПК);
- Визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою (ст. ст. 305-309 ЦПК);
- Усиновлення (ст. ст. 310-314 ЦПК);
- Надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку (ст. ст. 339-342 ЦПК);
- Примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу (ст. ст. 343-346 ЦПК).

З урахуванням вищевказаних положень КПК України та ЦПК України, до аналізу були взяті усі зазначені категорії судових справ.

Параметри аналізу

Для цілей дослідження, було сформульовано такі основні параметри аналізу для визначених категорій кримінальних справ:

- Кількість осіб, що отримали обвинувальні вироки;
- Кількість осіб, що отримали виправдувальні вироки;
- Кількість осіб, що отримали обвинувальні вироки за участі присяжних;
- Кількість осіб, що отримали виправдувальні вироки за участі присяжних;
- % осіб, що отримали обвинувальні вироки за участі присяжних (від загальної кількості кінцевих рішень в категорії);
- % осіб, що отримали виправдувальні вироки за участі присяжних (від загальної кількості кінцевих рішень в категорії);
- Розглядалося в апеляційній інстанції справ, де вироки були винесені за участі присяжних у першій інстанції;
 - з них закінчено розгляд (є кінцеве рішення в апеляції);
- Кількість осіб, стосовно яких розглядалися в апеляційній інстанції справи, що в першій інстанції розглядалися за участі присяжних (та розгляд яких закінчено);
- Кількість осіб, що отримали обвинувальні вироки за участі присяжних, і що були залишені без змін апеляційною інстанцією;
- Кількість осіб, що отримали виправдувальні вироки за участі присяжних, і що були залишені без змін апеляційною інстанцією;
- % осіб, що отримали обвинувальні вироки за участі присяжних (від загальної кількості кінцевих рішень в категорії), і що були залишені без змін апеляційною інстанцією;
- % осіб, що отримали виправдувальні вироки за участі присяжних (від загальної кількості кінцевих рішень в категорії), і що були залишені без змін апеляційною інстанцією.

Для визначених категорій цивільних справ було сформульовано такі виміри аналізу:

- рішення про задоволення заяв у цивільних справах, розглянутих за участю присяжних
- рішення про відмову в задоволенні заяв у справах, розглянутих за участю присяжних
- рішення про задоволення заяв у цивільних справах, розглянутих за участю присяжних залишено без змін апеляційною та/або касаційною інстанцією;
- рішення про відмову в задоволенні заяв у справах, розглянутих за участю присяжних залишено без змін апеляційною та/або касаційною інстанцією;
- окремі думки, викладені присяжним у цивільних справах;
- окремі думки, викладені суддею у цивільних справах, розглянутих за участю присяжних;
- цивільні справи, які були розглянуті без участі присяжних, хоча, відповідно до закону, повинні були бути розглянуті за їх участю.

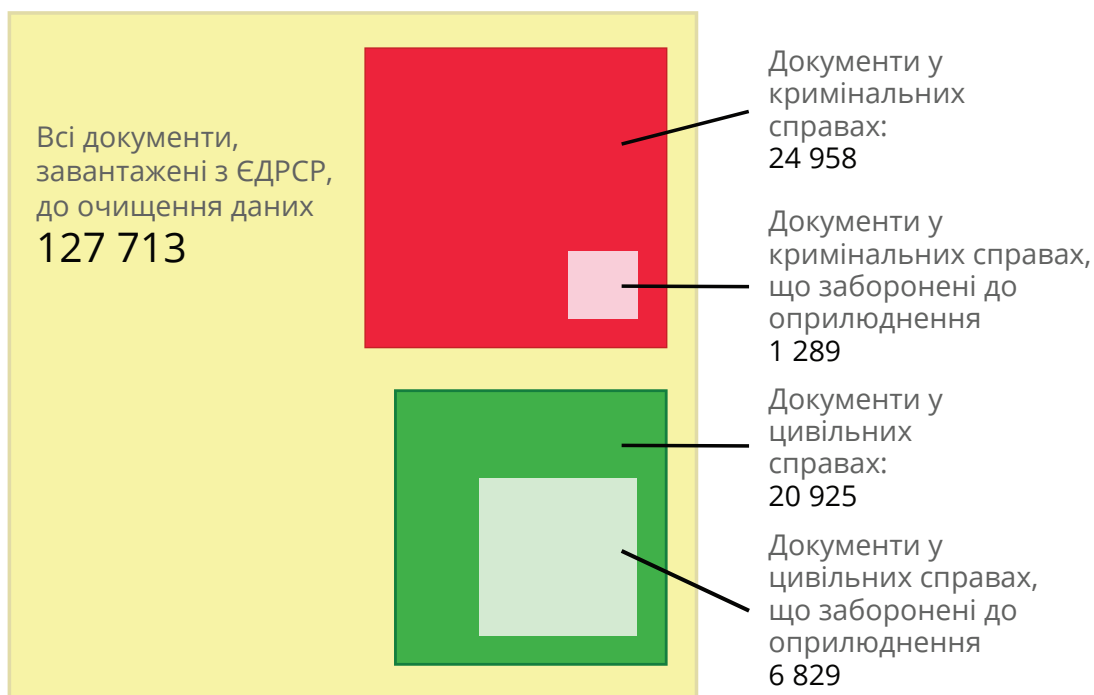
Статистичному аналізу передував етап підготовки даних — що детально описаний у розділі «Методологія підготовки даних». Загалом, він полягав у завантаженні відкритих даних Єдиного державного реєстру судових рішень, у подальшому відборі справ та документів, що стосуються визначених категорій судових справ (відповідно до визначених вище статей КК та ЦПК) та що

були ухвалені протягом 2017-2018 рр. Всього було завантажено 127 713 документів (судових рішень) за вказаний період, в результаті очистки та підготовки даних було сформовано масив із 24 958 документів у кримінальних справах та масив із 20 925 документів у цивільних справах.

Діаграма 1

Документи, доступні та заборонені до оприлюднення

у кримінальних та цивільних справах, що могли розглядатися за участі присяжних у відкритих даних Єдиного державного реєстру судових рішень, 2017-2018

Очистка, зокрема, включала перевірку коректності присвоєння кожному документу тієї чи іншої категорії, відповідно до наявності у тексті рішення посилання на конкретну статтю і частину КК. Як показує попередній досвід аналізу судових рішень, невірна класифікація документів за категоріями у відкритих даних ЄДРСР — явище досить поширене.

Засобами морфологічного аналізу та використовуючи регулярні вирази, для кожного документу було визначено ряд змінних, що уможливили подальший статистичний аналіз, зокрема, «кінцеві рішення». Також, для кожного кінцевого рішення було виділено резолютивну частину вироку для кожної особи окремо.

Детально методологія підготовки та обробки даних описана у розділі «Методологія підготовки даних».

Кримінальні справи

У кримінальних справах було виділено 3350 справ, у тому числі 415 справ, у яких всі документи були заборонені до оприлюднення згідно з Законом України «Про доступ до судових рішень», п. 4 ст. 7. Належність таких справ до тих чи інших категорій можна оцінити лише на основі відкритих даних ЄДРСР, і перевірити точність класифікації неможливо, адже тексти рішень недоступні.

Аналогічно, певна частина документів, були заборонені до оприлюднення. Всього у кінцевому масиві — 24958 документів, з яких 23669 дозволені до оприлюднення, а 1289 - заборонені.

Діаграма 2

Кримінальні справи, що могли розглядатися за участі присяжних

у відкритих даних Єдиного державного реєстру судових рішень
2017-2018

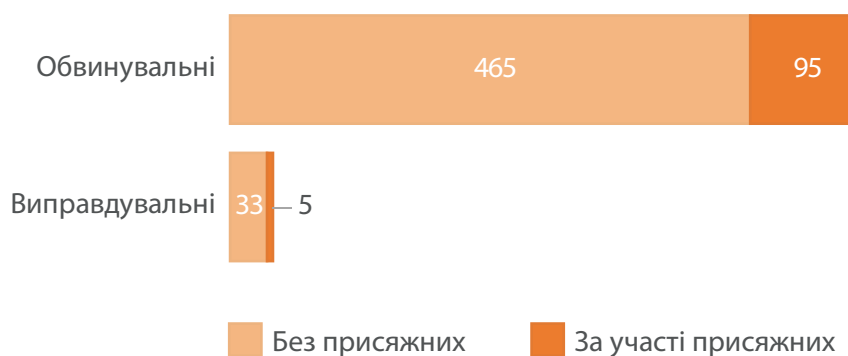

Всього було виділено 482 кінцевих рішення у першій інстанції, що стосувалися 598 осіб. Із цих 598 осіб, 560 отримали обвинувальні вироки (із них — 95 за участі присяжних), 38 — виправдувальні (із них — 5 за участі присяжних).

Діаграма 3

Участь присяжних у винесенні вироків у кримінальних справах

Кількість осіб, що отримали виправдувальні чи обвинувальні вироки
2017-2018

За категоріями «Посягання на життя журналіста» (ст. 348-1 КК), «Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків» (ч.5 ст. 404 КК), «Порушення законів та звичаїв війни» (ч.2 ст. 438 КК), «Застосування зброї масового знищення» (ч.2 ст. 439 КК), «Геноцид» (ч.1 ст. 442 КК), «Посягання на життя представника іноземної держави» (ст. 443 КК), «Найманство» (ч. 3 ст. 447 КК) за період 2017-2018 рр. в ЄДРСР не виявлено жодного документа чи справи.

За категоріями «Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів» (ч.3 ст. 321-1 КК), «Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя» (ст. 379 КК), «Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги» (ст. 400 КК) за період 2017-2018 рр. є інформація лише про заборонені до оприлюднення справи і документи, відтак жоден аналіз провести неможливо. Тобто, аналіз проводився за категоріями: «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України» (ч.3 ст. 110 КК), «Умисне вбивство» (ч.2 ст. 115 КК), «Терористичний акт» (ч.3 ст. 258 КК), «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця» (ст. 348 КК)

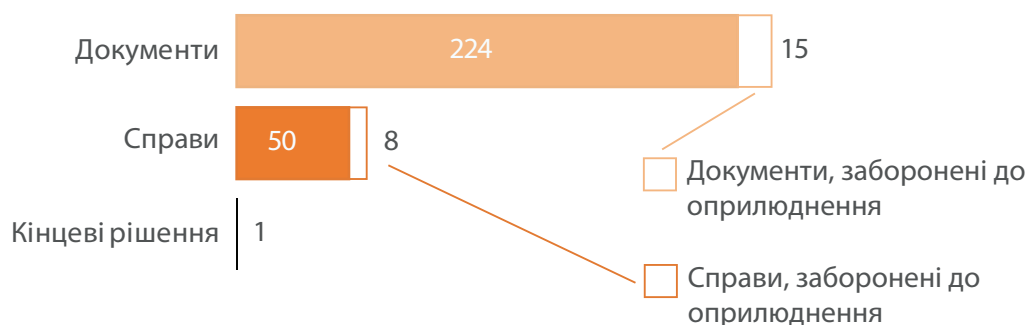
Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ч.3 ст. 110 КК)

В цій категорії справ за визначений період зафіксовано 58 справ, з яких у 8 всі документи були заборонені до оприлюднення, і 239 документів (з них 15 — заборонені до оприлюднення). При цьому, у першій інстанції виявлено лише 1 кінцеве рішення, що стосувалося 1 особи, що отримала виправдувальний вирок (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66866207>). Учасі присяжних не зафіксовано.

Діаграма 4

Посягання на територіальну цілісність (ч.3 ст. 110 КК)

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

Посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК)

В цій категорії, за період 2017-2018 рр. виявлено 4 справи, з яких 2 заборонені до оприлюднення, а також 4 документи, з яких 2 також заборонені до оприлюднення. Жодного кінцевого рішення серед них не виявлено.

Умисне вбивство (ч.2 ст. 115 КК)

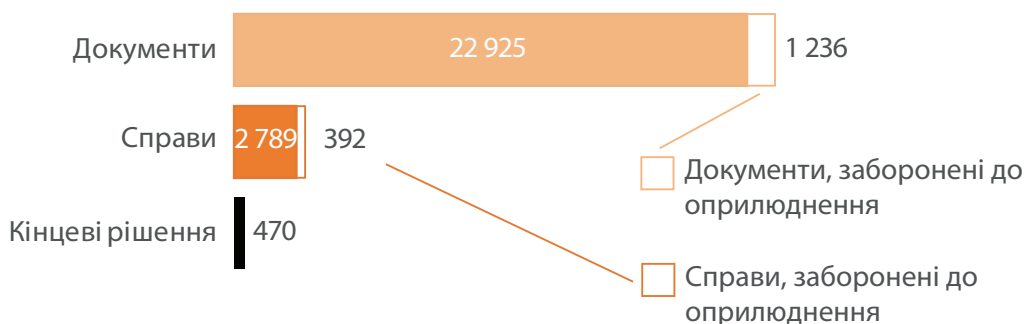
По суті, це єдина категорія, в якій можливо здійснити хоч якийсь статистичний аналіз щодо участі присяжних в ухваленні вироків. Варто звернути увагу, що до уваги бралися лише справи, що стосувалися саме частини 2 статті 115 Кримінального кодексу України - тобто умисне вбивство, з обтяжуючими кваліфікуючими ознаками (такими як убивство двох або більше осіб, малолітньої дитини або вагітної жінки, з особливою жорстокістю, та ін).

Так, за період 2017-2018 рр. вдалося виявити 3271 справу (з них 482 справи заборонені до оприлюднення), 24161 документ (з них 1236 документів — заборонені до оприлюднення). Всього в першій інстанції виявлено 470 кінцевих рішень.

Діаграма 5

Умисне вбивство (ч.2 ст. 115 КК)

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

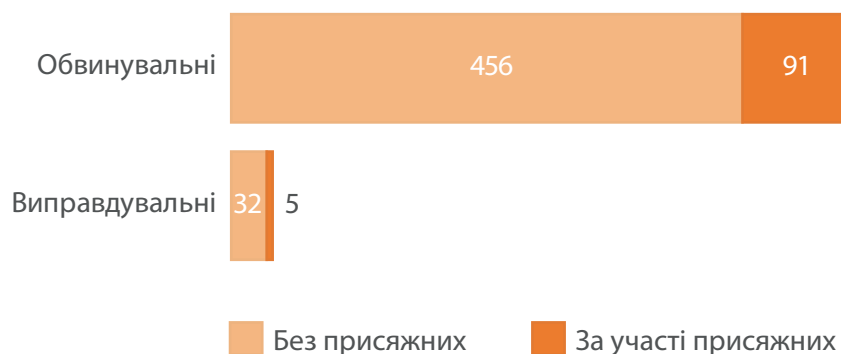
Проаналізувавши ці кінцеві рішення, ми виявили, що 547 осіб отримали обвинувальні вирoki, а 37 — виправдувальні (в першій інстанції). З них за участі присяжних, 91 особа отримала обвинувальний вирок, а 5 осіб — виправдувальний вирок.

Таким чином, кількість осіб, що отримали обвинувальні вирoki за участі присяжних склали у 2017-2018 рр., в категорії «Умисне вбивство» (ч.2 ст. 115 КК) 15,58% від кількості усіх осіб в кінцевих рішеннях, або ж 16,64% від кількості усіх осіб, що отримали обвинувальні вирoki. Виправдувальні ж вирoki за участі присяжних отримали 0,86% осіб від кількості усіх осіб в кінцевих рішеннях, або ж 13,51% від кількості осіб, що отримали виправдувальні вирoki.

Діаграма 6

Участь присяжних у винесенні вироків, за категорією Умисне вбивство (ч.2 ст. 115 КК)

Кількість осіб, що отримали виправдувальні чи обвинувальні вирoki
2017-2018

Для справ, де вирoki були винесені за участі присяжних у першій інстанції, в апеляційній інстанції розглядалися 57 справ. З них закінчено розгляд (є кінцеве рішення в апеляції) — 40 справ. Майже 97% справ, які розглядалися в апеляційній інстанції, і де вирoki були винесені за участі присяжних у першій інстанції, належать до категорії «Умисне убивство».

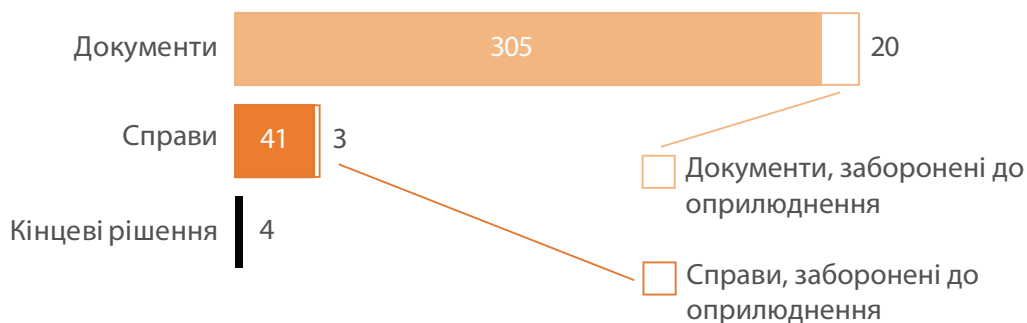
Терористичний акт (ч.3 ст. 258 КК)

Всього у цій категорії виявлено 47 справ, у тому числі 6 справ, заборонених до оприлюднення, а також 325 документів, у тому числі 20, заборонених до оприлюднення. При цьому, виявлено 4 кінцевих рішення.

Діаграма 7

Терористичний акт (ч.3 ст. 258 КК)

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

В цих 4 кінцевих рішеннях фігурували 5 осіб, всі вони отримали обвинувальні вироки. Одна особа отримала обвинувальний вирок за участі присяжних (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72237644>).

Ця ж єдина справа (653/3367/16-к) отримала своє продовження в апеляційній інстанції, де обвинувальний вирок, отриманий цією ж особою за участі присяжних, був залишений без змін.

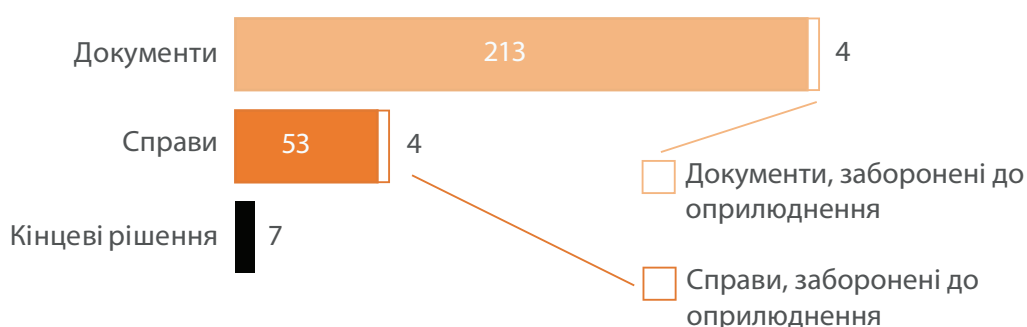
Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК)

У цій категорії було виявлено 57 справ, із них 4, заборонених до оприлюднення; а також 217 документів (4 документи, заборонених до оприлюднення). При цьому, лише 7 кінцевих рішень у першій інстанції було виявлено, у яких фігурувало 8 осіб.

Діаграма 8

Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК)

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

Всі 8 осіб, що фігурували у кінцевих рішеннях за цією категорією, отримали обвинувальні вироки. Троє (37,5%) із них — отримали обвинувальні вироки за участі присяжних.

Для одної із цих осіб справа (263/8733/15-к) продовжилася в апеляційній інстанції, в результаті чого було скасовано вирок (довічне позбавлення волі) і призначено новий судовий розгляд в суді першої інстанції (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78442480>).

Зведені дані за різними категоріями

	ч.3 ст. 110 КК	ст. 112 КК	ч.2 ст. 115 КК	ч.3 ст.258 КК	ч.3 ст. 321-1 КК	ст. 348 КК	ст. 379 КК	ст. 400 КК	Загалом
Кількість справ	50	2	2789	41		53			2935
Кількість справ, у яких всі документи заборонено до оприлюднення	8	2	392	3	4	4	1	1	415
Кількість документів	224	2	22925	305		213			23669
Кількість документів, заборонених до оприлюднення	15	2	1236	20	8	4	2	2	1289
Кількість кінцевих рішень в першій інстанції	1		470	4		7			482
Кількість осіб, що отримали обвинувальні вироки			547	5		8			560
Кількість осіб, що отримали виправдувальні вироки	1		37						38
Кількість осіб, що отримали обвинувальні вироки за участі присяжних			91	1		3			95
Кількість осіб, що отримали виправдувальні вироки за участі присяжних			5						5
% осіб, що отримали обвинувальні вироки за участі присяжних (від загальної кількості кінцевих рішень в цій категорії)			16,64%	20%		37,5%			16,96%
% осіб, що отримали виправдувальні вироки за участі присяжних (від загальної кількості кінцевих рішень в цій категорії)			0,91%						0,89%

Апеляційна інстанція

В апеляційній інстанції розглядалися справи щодо 60 осіб, справи яких у першій інстанції розглядалися за участі присяжних. При цьому, кінцеві рішення в апеляції є для 42 осіб із 60. Із цих 42 осіб, в першій інстанції 40 осіб отримали обвинувальні вироки, а 2 — виправдувальні.

Так, із 40 осіб, які отримали обвинувальні вироки у першій інстанції (за участі присяжних), для 33 осіб обвинувальні вироки в апеляції залишені без змін. Це становить 82,5% обвинувальних вироків ухвалених за участі присяжних, які переглядалися в апеляційній інстанції, та 5,89% від всіх обвинувальних вироків, що винесені судами першої інстанції (для визначених категорій справ протягом 2017-2018). Для 2 осіб, які в першій інстанції отримали виправдувальні вироки, апеляції закінчилися поверненням справ до першої інстанції.

Майже 97% справ, які розглядалися в апеляційній інстанції, і де вироки були винесені за участі присяжних у першій інстанції, належать до категорії «Умисне убивство».

Аналіз окремих думок суддів та присяжних

КПК України передбачає, що кожен із складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення. Втім, у ЄДРСР не було знайдено жодної окремої думки присяжного у кримінальних справах. Однак було знайдено 7 окремих думок суддів у справах, де розгляд здійснювався судом присяжних. При цьому 5 окремих думок стосувалися незгоди із кінцевим рішенням, прийнятим судом присяжних. Ще 2 окремі думки стосувалися незгоди із рішеннями стосовно відводів.

Загалом, у відібраних категоріях кримінальних справ було знайдено 39 окремих думок суддів. Найбільш активно вказаним процесуальним інструментом користуються судді першої інстанції — 33 окремі думки проти 6 окремих думок суддів апеляційної інстанції.

Так, із 39 окремих думок суддів першої та апеляційної інстанції у зазначених категоріях кримінальних справ: 13 окремих думок стосувалися ухвал про задоволення / відмову в задоволенні відводів (самовідводів). Ще 6 окремих думок стосувалися обраних запобіжних заходів обвинуваченим. Усі інші 20 окремих думок стосувалися кінцевих рішень або інших процесуальних питань під час судового провадження.

Цивільні справи

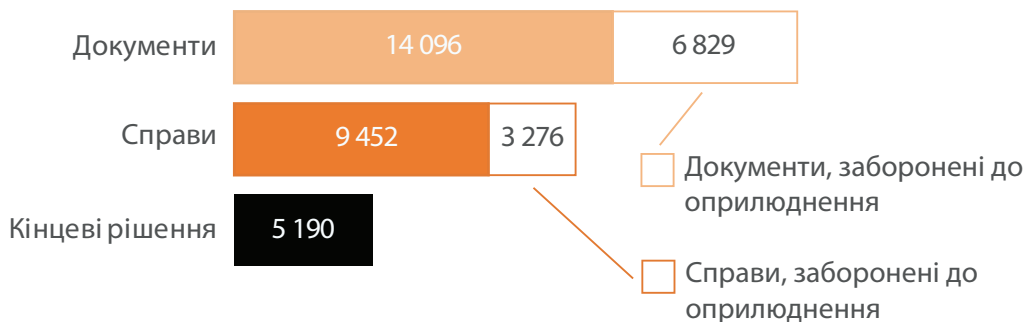
У цивільному судочинстві існують визначені категорії справ, які мають обов'язково розглядатися судом у складі професійного судді та двох присяжних:

- Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи (ст. ст. 295-300 ЦПК);
- Визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою (ст. ст. 305-309 ЦПК);
- Усиновлення (ст. ст. 310-314 ЦПК);
- Надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку (ст. ст. 339-342 ЦПК);
- Примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу (ст. ст. 343-346 ЦПК).

Діаграма 9

Цивільні справи, що мали розглядатися за участі присяжних

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

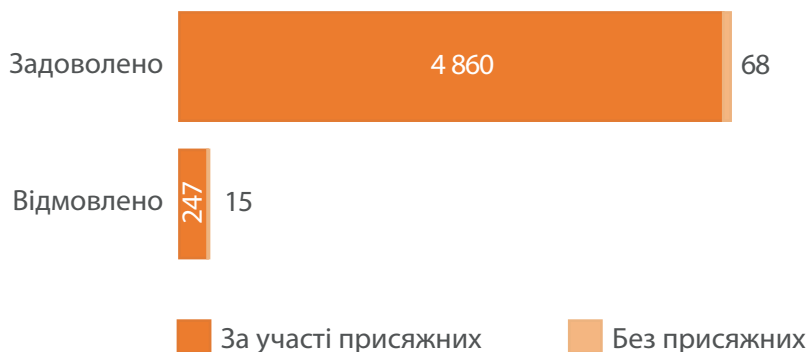

Загалом, після очистки і підготовки даних, у цивільних справах було виявлено всього 20925 документів, з яких 6829 — заборонені до оприлюднення, відтак аналізу не піддавалися. Усього було виявлено 12728 справ, причому у 3276 справах всі документи були заборонені до оприлюднення, що склало 33% усіх документів за визначеними категоріями цивільних справ. Найбільша частка документів, заборонених до оприлюднення — 69% — наявна для категорії «Усиновлення» (ст. ст. 310-314 ЦПК). Найменше заборонених до оприлюднення документів — у категорії «Визнання особи безвісно відсутньою» (ст. ст. 305-309 ЦПК).

Діаграма 10

Участь присяжних у прийнятті кінцевих рішень

Кількість справ, у яких було задоволено або відмовлено у задоволенні
2017-2018

Як видно із вищенаведеної діаграми, лише 83 кінцевих рішення із 5190 у цивільних справах були ухвалені без участі присяжних, тобто 1,6%.

Далі розглянемо детальніше основні висновки статистичного аналізу участі присяжних за кожною категорією окремо.

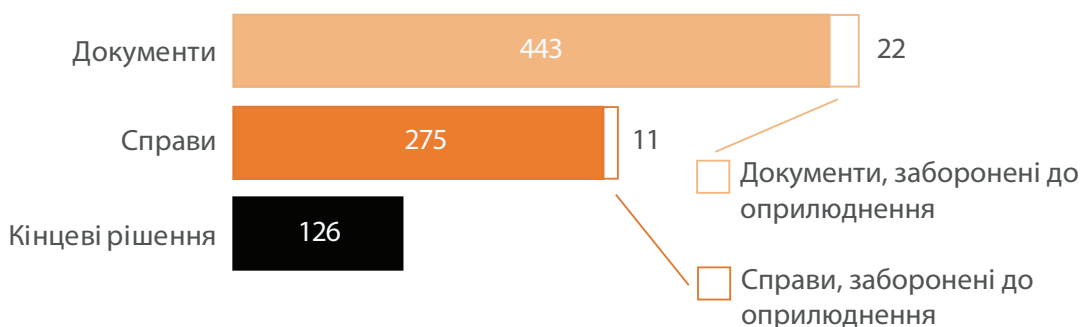
Обмеження цивільної дієздатності

За категорією «Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи» (ст. ст. 295-300 ЦПК) за досліджуваний період виявлено 465 документів (судових рішень), з них 22 - заборонені до оприлюднення. Серед них — 126 кінцевих рішень, з яких вже можна робити висновок, щодо задоволення заяви чи відмовленні у задоволенні, і скільки таких рішень ухвалювалися за участі присяжних (за законом, всі рішення у визначених категоріях справ мали би ухвалюватися за участі присяжних).

Діаграма 11

Цивільні справи, що мали розглядатися за участі присяжних в категорії «Обмеження цивільної дієздатності»

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

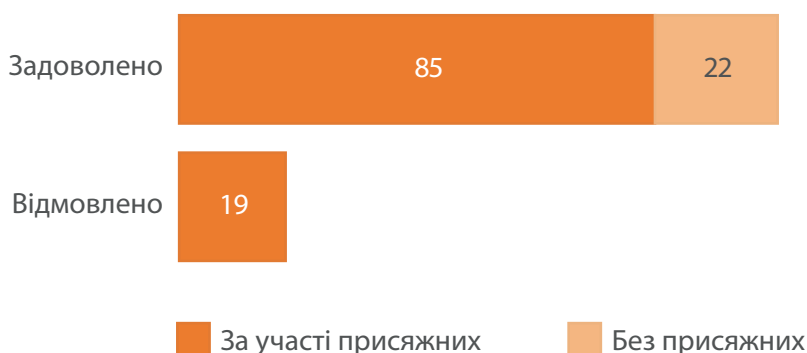

Так, у цій категорії було задоволено 107 заяв, із них 85 — за участі присяжних, 22 — без присяжних, відмовлено у задоволенні — у 19 справах.

Діаграма 12

Участь присяжних у прийнятті кінцевих рішень в категорії «Обмеження цивільної дієздатності»

Кількість справ, у яких було задоволено або відмовлено у задоволенні
2017-2018

Визнання особи безвісно відсутньою / померлою

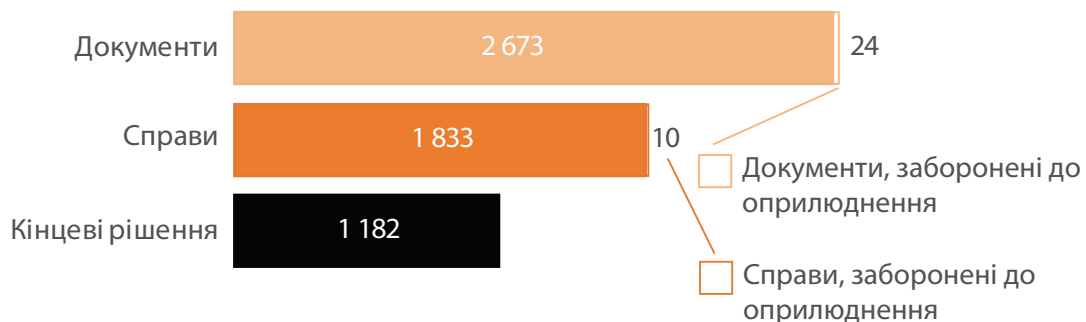
За категорією «Визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою» (ст. ст. 305-309 ЦПК) за досліджуваний період виявлено 2697 документів (судових рішень), з них 24 — заборонені до оприлюднення. Серед них — 1182 кінцевих рішень, з яких вже можна робити висновок, щодо задоволення заяви чи відмовленні у задоволенні, і скільки таких рішень ухвалювалися за участі присяжних.

Ця категорія вирізняється найменшою часткою документів, що заборонені для оприлюднення (1%) порівняно з іншими категоріями цивільних справ.

Діаграма 13

Цивільні справи, що мали розглядатися за участі присяжних в категорії «Визнання особи безвісно відсутньою / померлою»

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

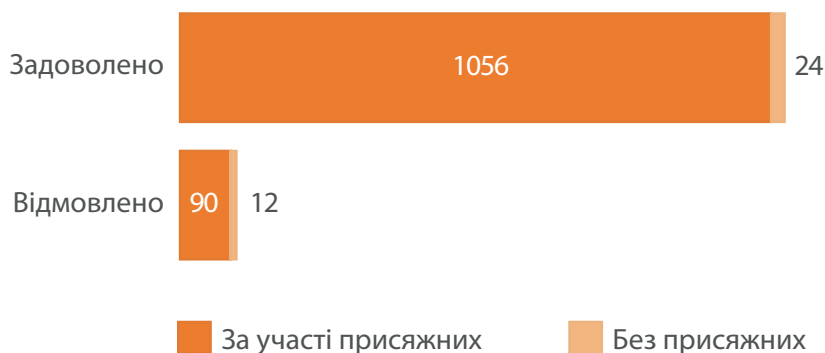

Так, у цій категорії було задоволено 1080 заяв, із них 24 — без участі присяжних, відмовлено у задоволенні — у 102 справах (без участі присяжних — у 12 справах).

Діаграма 14

Участь присяжних у прийнятті кінцевих рішень в категорії «Визнання особи безвісно відсутньою / померлою»

Кількість справ, у яких було задоволено або відмовлено у задоволенні
2017-2018

Усиновлення

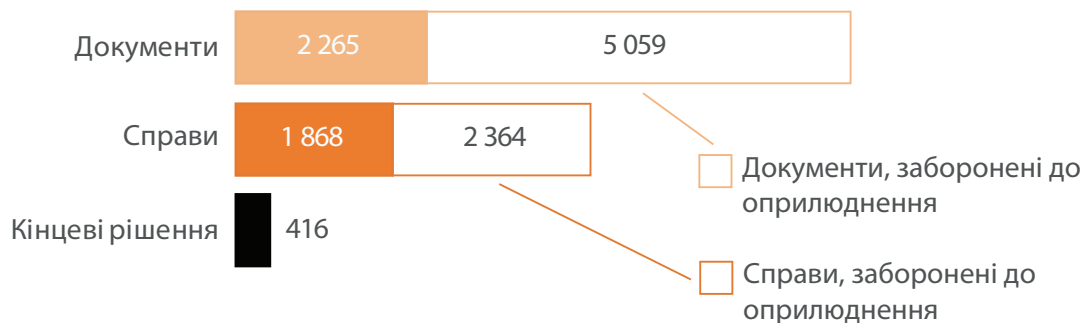
Категорія цивільних справ «Усиновлення» (ст. ст. 310-314 ЦПК) різко вирізняється серед інших справ, що мають розглядатися за участі присяжних, значною кількістю документів, що заборонені до оприлюднення. Так, 69% всіх документів у цій категорії — заборонені до оприлюднення (що заважає нам виявити, навіть, чи дійсно вони вірно класифіковані у відкритих даних Державної судової адміністрації).

За досліджуваний період у цій категорії виявлено 7324 документів (судових рішень), з них 5059 — заборонені до оприлюднення. Всього доступно 416 кінцевих рішень, з яких вже можна робити висновок, щодо задоволення заяви чи відмовленні у задоволенні, і скільки таких рішень ухвалювалися за участі присяжних.

Діаграма 15

Цивільні справи, що мали розглядатися за участі присяжних в категорії «Усиновлення»

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

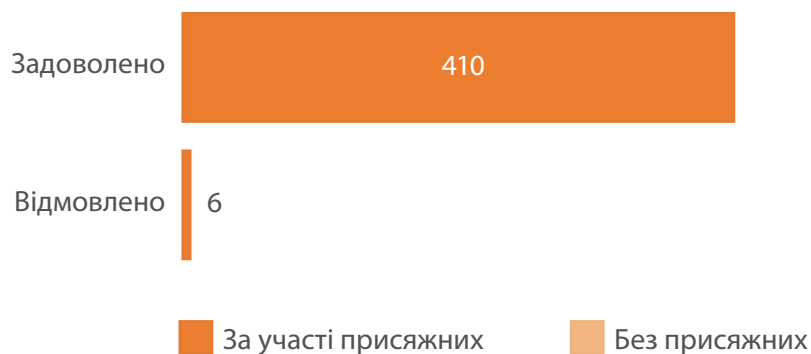

У цій категорії було задоволено 410 заяв, відмовлено у задоволенні — у 6 справах. Всі кінцеві рішення були ухвалені з участю присяжних.

Діаграма 16

Участь присяжних у прийнятті кінцевих рішень в категорії «Усиновлення»

Кількість справ, у яких було задоволено або відмовлено у задоволенні
2017-2018

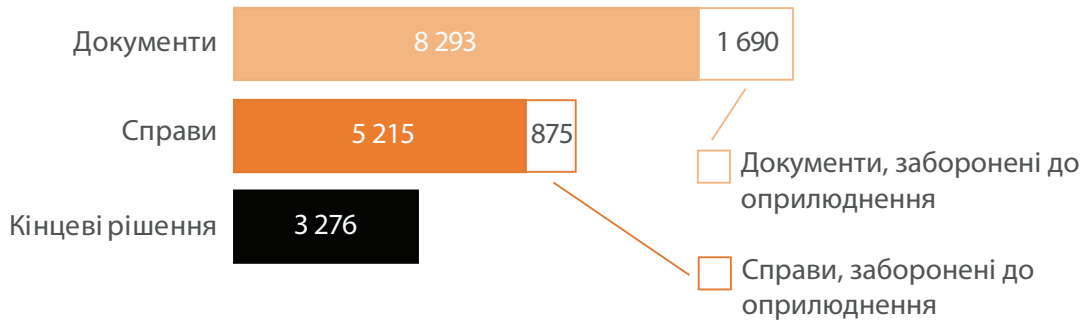
Примусова психіатрична допомога

За категорією «Надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку» (ст. ст. 339-342 ЦПК) за досліджуваний період виявлено 9983 документів (судових рішень), з них 1690 — заборонені до оприлюднення. Серед них — 3276 кінцевих рішень, з яких вже можна робити висновок, щодо задоволення заяви чи відмовленні у задоволенні, і скільки таких рішень ухвалювалися за участі присяжних.

Діаграма 17

Цивільні справи, що мали розглядатися за участі присяжних в категорії «Примусова психіатрична допомога»

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

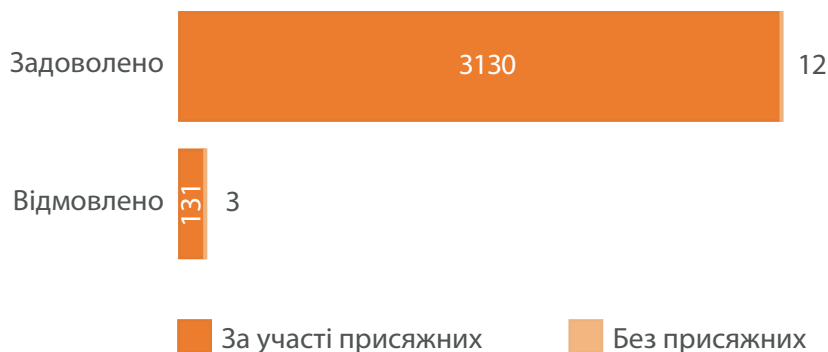

У цій категорії було задоволено 3142 заяви, із них без участі присяжних — у 12 справах. Відмовлено у задоволенні заяв — у 134 кінцевих рішеннях (без участі присяжних — у 3 випадках).

Діаграма 18

Участь присяжних у прийнятті кінцевих рішень в категорії «Примусова психіатрична допомога»

Кількість справ, у яких було задоволено або відмовлено у задоволенні
2017-2018

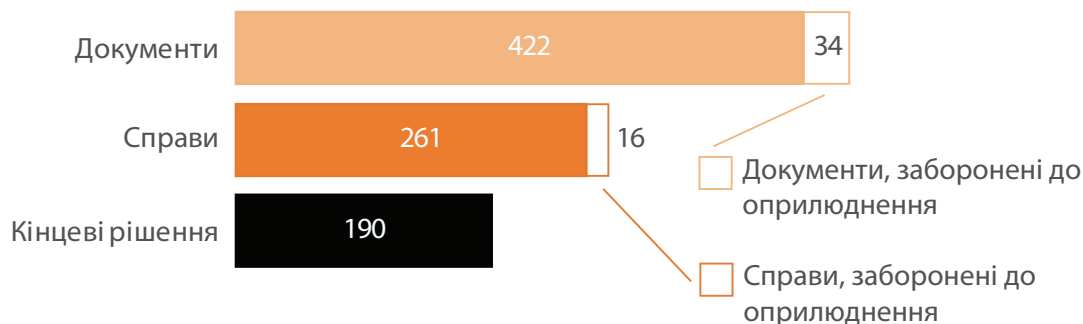
Примусова фтизіатрична допомога

За категорією «Примусова госпіталізація до протитуберкульозного закладу» (ст. ст. 343-346 ЦПК) за досліджуваний період виявлено 456 документів (судових рішень), з них 34 - заборонені до оприлюднення. Всього у цій категорії — 190 кінцевих рішень, з яких вже можна робити висновок, щодо задоволення заяви чи відмовленні у задоволенні, і скільки таких рішень ухвалювалися за участі присяжних.

Діаграма 19

Цивільні справи, що мали розглядатися за участі присяжних в категорії «Примусова фтизіатрична допомога»

Документи, справи і кінцеві рішення
2017-2018

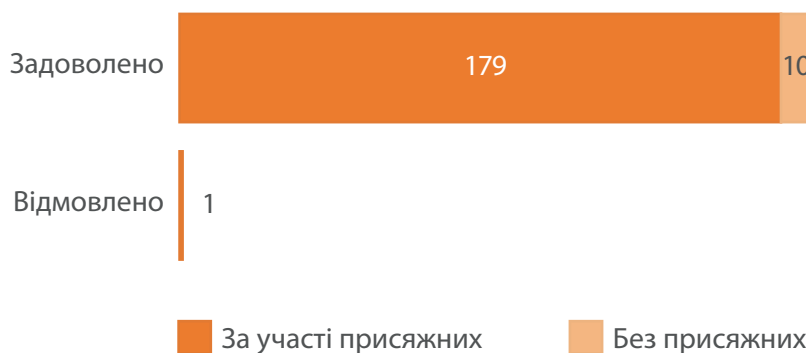

У цій категорії було задоволено 189 заяв, із них без участі присяжних — у 10 справах. Відмовлено у задоволенні — лише в 1 справі.

Діаграма 20

Участь присяжних у прийнятті кінцевих рішень в категорії «Примусова фтизіатрична допомога»

Кількість справ, у яких було задоволено або відмовлено у задоволенні
2017-2018

Зведені дані за різними категоріями

	Обмеження цивільної дієздатності	Визнання безвісно відсутньою	Усиновлення	Примусова психіатрична допомога	Примусова фізіатрична допомога	Загалом
Усі документи	465	2697	7324	9983	456	20925
Документи (оприлюднені)	443	2673	2265	8293	422	14096
Документи, заборонені до оприлюднення	22	24	5059	1690	34	6829
Кількість справ	275	1833	1868	5215	261	9452
Справи, де всі документи заборонені до оприлюднення	11	10	2364	875	16	3276
Кінцеві рішення	126	1182	416	3276	190	5190
Задоволено за участі присяжними	85	1056	410	3130	179	4860
Задоволено без присяжних	22	24	0	12	10	68
Відмовлено за участі присяжних	19	90	6	131	1	247
Відмовлено без присяжних	0	12	0	3	0	15

Апеляційна інстанція

Важливо також оцінити як розглядалися справи, що попередньо розглядалися за участі присяжних, в апеляційній інстанції.

Розподіл кінцевих рішень за категоріями цивільних справ в апеляційній інстанції виглядає таким чином:

Обмеження цивільної дієздатності	17
Визнання особи безвісно відсутньою / померлою	50
Усиновлення	9
Примусова психіатрична допомога	48
Примусова фізіатрична допомога	1

Важливо розуміти, що вище представлені всі кінцеві рішення в апеляційній інстанції за категоріями, що є фокусом цього дослідження, ухвалені протягом 2017-2018 рр. Втім, це зовсім не означає, відповідні рішення у першій інстанції були ухвалені також протягом 2017-2018 рр. Значна їх частина могла бути ухвалена раніше, відтак, ці рішення першої інстанції не були об'єктом цього статистичного аналізу.

Що ж до справ, для яких відомі кінцеві рішення першої інстанції, ухвалені за участі присяжних, 39 рішень були залишені без змін в апеляційній інстанції. Детальніший розподіл за категоріями справ наведено у таблиці нижче.

	Обмеження цивільної дієздатності	Визнання безвісно відсутньою	Усиновлення	Примусова психіатрична допомога	Примусова фтизіатрична допомога	Загалом
Задоволення заяв у цивільних справах, розглянутих за участю присяжних, залишено без змін апеляційною інстанцією	2	3	1	11	0	17
Відмова в задоволенні заяв у справах, розглянутих за участю присяжних, залишено без змін апеляційною інстанцією	3	13	0	6	0	22

Окремі думки суддів та присяжних

Жодної окремої думки, викладеної присяжними у цивільних справах за обраними категоріями, за 2017-2018 рр. не виявлено.

Виявлено одну окрему думку, викладену суддею у цивільній справі, що було розглянута за участю присяжних (у категорії «Усиновлення»):
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70599656>.

Вказана думка полягала у незгоді із рішенням присяжних про задоволення заяви про усиновлення.

ВИСНОВКИ

Проведений статистичний аналіз судових рішень, що стосуються участі присяжних у кримінальних та цивільних справах, свідчить про незначну участь громадян у судових процесах відносно загальної кількості справ.

Зокрема, у переважній більшості кримінальних справ, де потенційно міг бути суд присяжних, розгляд здійснювався колегію суддів без участі присяжних. Лише відносно кожного сьомого обвинуваченого розгляд здійснювався за участі присяжних. І це при тому, що у таких категоріях справи фігурує покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Це свідчить зокрема й про те, що обвинувачені не користуються своїм правом на суд присяжних, адже у кримінальних справах він призначається за клопотанням обвинуваченого.

Однак, навіть у тих кримінальних справах, де присяжні беруть участь, не зафіксовано їхню активну участь у судовому процесі. У ході аналізу не було виявлено жодної окремої думки присяжного, що свідчить про те, що присяжні повністю погоджуються із рішеннями, проекти яких готуються професійним суддею.

Для кримінальних справ не було виявлено значного відсотку виправдувальних вироків, які були б ухвалені за участю присяжних. Відсоток виправдувальних вироків за участі присяжних є навіть трохи меншим ніж без їхньої участі — 5% проти 6,6%. Такий низький відсоток у цілому і ще нижчий відсоток ніж без присяжних може бути свідченням неефективності моделі участі присяжних у розгляді кримінальних справ.

Під час аналізу цивільних справах також не було зафіксовано жодної окремої думки присяжного. У переважній більшості подані заяви про обмеження дієздатності, усиновлення, визнання особи безвісно відсутньою/померлою, примусового надання психіатричної допомоги чи примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу задовольняються.

Також були зафіксовані непоодинокі випадки розгляду цивільних справ без участі присяжних, незважаючи на пряму вимогу розглядати такі справи у складі одного судді та двох присяжних. Враховуючи, що такі справи стосуються обмеження дієздатності особи, визнання особи безвісно відсутньою / померлою, примусового надання психіатричної допомоги чи примусової госпіталізації, то в Україні має місце порушення прав людей, стосовно яких розглядалися такого роду справи.

Таким чином, норма Конституції України щодо можливості здійснення правосуддя за участю присяжних у визначених законом випадках не отримала широкого застосування на практиці. Більше того, навіть ті незначні випадки роботи присяжних свідчать про те, що наявна модель присяжних в Україні не працює належним чином.

Окремої уваги заслуговує питання якості судових документів у реєстрі. Під час підготовки даних було виявлено ряд недоліків, які не лише ускладнюють обробку рішень, але і

негативно впливають на процес аналізу в цілому.

Так, в окремих випадках не забезпечується належна сталість позначень учасників судового процесу від однієї інстанції до іншої — в одному документі ОСОБА_4 — обвинувачений, в іншому ОСОБА_4 — захисник обвинуваченого.

Не для всіх документів у відкритих даних реєстру зазначено категорію справ, а в деяких випадках номер єдиний унікальний номер справи відрізняється через використання двох та чотирьох цифр року.

Зміст та форматування документів є досить різноманітними, оскільки в різних судах практикується різний підхід до діловодства. Використання зайвих пробілів у словах, іноді відсутність поділу рішення на частини, нестандартні заголовки частин судового рішення — все це не додає даним судових рішень тих чіткості, структурованості та охайності, які хотілося б у них бачити.

Методологія підготовки даних

Для проведення аналізу масиву судових документів (далі — рішень) було використано відкриті дані Державної судової адміністрації України, оприлюднені на її офіційному веб-сайті (<https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/oddata/>) за відповідний період 2017-2018 років та відповідних категоріях судових справ.

Завантажені із відкритих даних ЄДРСР файли з текстами судових рішень збережені у форматі RTF, з метою подальшої обробки та аналізу було перетворено у текстовий формат (plain text) і очищено наступним чином:

- видалено всі відступи — пробіли та інші пробільні символи перед та після кожного рядка;
- послідовності пробілів та інших пробільних символів замінено на один пробіл;
- із заголовків частин рішення було прибрано пробіли та розділові знаки (кома, крапка, різні варіанти написання апострофу).

В подальшому для аналізу використовувалися як повні тексти судових рішень (під час визначення участі присяжних або народних засідателів), так і резолютивні частини (під час визначення кінцевих рішень).

Отримання та обробка резолютивних частин рішень

Резолютивні частини рішень, що містять дані про призначені судом покарання, отримувалися із файлів з текстами судових рішень наступним чином.

В якості розділових рядків, які відділяють резолютивну частину рішення від описової та мотивувальної, було визначено рядки тексту рішення, які складаються із одного з наступних слів — ВИРІШИВ, ЗАСУДИВ, ПРИСУДИВ, ПРИГОВОРИВ, ПОСТАНОВИВ, УХВАЛИВ, та їх відповідників російською мовою — РЕШИЛ, ЗАСУДИЛ, ПРИСУДИЛ, ПРИГОВОРИЛ, ПОСТАНОВИЛ, ОПРЕДЕЛИЛ (оскільки окремі суди продовжують виносити рішення російською мовою).

Відповідно резолютивною частиною рішення алгоритмом обробки визначається та частина рішення, яка слідує за розділовим рядком до кінця тексту рішення. Слід відмітити, що тексти рішень деяких судів оформлені неохайно (наприклад, 74343672, 65374767), або ж в них використовуються не притаманні стилістиці переважної більшості судових рішень заголовки (наприклад, використання ВИЗНАЧИЛА замість УХВАЛИЛА, 73626128) що заважає коректно визначити розділовий рядок.

Визначення необхідної категорії справ

Оскільки відповідно до поставлених цілей дослідження аналізу підлягали не всі документи по справах відповідних категорій, що визначені Державною судовою адміністрацією, а лише документи по справах за статтями, що можуть розглядатися судом присяжних, масив

судових документів було піддано аналізу з метою визначення належності документу відповідної категорії до справи, що порушена за певною статтею.

До прикладу, усі справи, порушені за статтею 115 Кримінального кодексу України, входять до категорій справ 2001 (злочини проти життя та здоров'я особи) та 2002 (умисне вбивство), але для цілей дослідження релевантними є лише справи, порушені за ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України.

Вичерпний перелік статей, справи по яких розглядаються судом присяжних, наведений у розділі “Перелік справ, які можуть розглядатися судом присяжних в Україні”.

Зважаючи на значний обсяг завантажених документів, процес визначення належності документів до відповідної статті Кримінального та Цивільного кодексу включав кілька етапів, причому зважаючи на підвищену складність визначення належності документу у кримінальному процесі порівняно з цивільним, для документів кримінального процесу було проведено більшу кількість етапів процедури визначення.

Це пов'язано з тим, що дослідженню підлягали не тільки цілі статті Кримінального кодексу в цілому, а в деяких випадках їх частини — ч. 3 ст. 110, ч. 2 ст. 115 тощо.

Важливо зазначити, що методологія визначення належності документу до необхідної категорії справ в своїй основі спирається на чіткість складання судового рішення, наявність необхідних реквізитів, правильність зазначення статей та їх частин.

При цьому передбачалося, що судові документи, які не містять відповідного номеру або номеру та частки статті, або не належать до категорій досліджуваних документів, або належать до цих категорій, проте є суто процедурними рішеннями.

Отже, визначення належності статей до тих чи інших категорій включає такі етапи:

Грубе визначення (кримінальні та цивільні справи)

На даному етапі за допомогою регулярних виразів проводилося визначення входження лише номеру відповідної статті у текст рішення (для аналізу бралися повні тексти рішень, з огляду на те, що резолютивна частина рішення могла не містити згадок про номер статті).

Після проведення даного етапу із загального масиву у 68 483 тис. документів по кримінальних справах було виокремлено 61 208 документів, що містять відповідні номери статей. По цивільних справах з 59 230 документів було виокремлено 14 703.

Приклади регулярних виразів:

```
(?: статей|ст\.+|статт(ями?|ях?|єю|ям|і|ей|ю)) (?:\s+)? (295|296|297|298|299|300|305|306|307|308|309|310|311|312|313|314|339|340|341|342|343|344|345|346|295-300|305-309|310-314|339-342|343-346)
```

```
(?: статей|ст\.+|статт(?:ями?|ях?|єю|ям|і|ей|ю)) (?:\s+)? (([0-9\s,-]+)?(112|115|258|321-1|348|379|400|404|438|439|442|443),?[0-9\s,-]+)
```

Точне визначення (кримінальні справи)

На даному етапі за допомогою регулярних виразів визначалася наявність у тексті судового документу частини відповідної статті у кримінальних справах (для ч. 3 ст. 110, ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 258, ч. 3 ст. 321-1 та інші).

При цьому пошук проводився як для нотації виду «ч. 2 ст. 115», так і для статей з оберненою нотацією виду «ст. 115 ч. 2», які теж зустрічаються у текстах судових рішень.

Приклади регулярних виразів для обох нотацій:

```
(?:ч\.+|част\.+|частин(ою|ами))(?:\s+)?{part}\s+(?:ст\.+|статт(?:ями?|ях?  
|єю|ям|i|ей|ю))(?:\s+)?{article}
```

```
(?:ст\.+|статт(?:ями?|ях?  
|єю|ям|i|ей|ю))(?:\s+)?{article}(?:\s+)(?:ч\.+  
|част\.+|частин(ою|ами))(?:\s+)?{part}
```

До прикладу, проведеним аналізом встановлено, що з 56 857 документів у категорії 2002 (умисне вбивство) 34 309 документів не містить у тексті входження ані «ч. 2 ст. 115», ані «ст. 115 ч. 2».

Видалення схожих статей Кримінально-процесуального кодексу (кримінальні справи)

Оскільки окремі статті Кримінального кодексу, які є об'єктом аналізу, мають аналогічні за номером (а у деяких випадках і за частиною) статті Кримінально-процесуального кодексу, які також, згадуються в судових документах (наприклад, ст. ст. 379, 404, ч.2 ст. 439 КПК України), було проведено аналіз документів відповідних категорій, що містять у тексті лише ці статті КПК і при цьому не містять аналогічних статей Кримінального кодексу, після чого документи, які задовольняють цим умовам, було видалено.

Перевірка правильності класифікації документів

Враховуючи встановлені на попередньому етапі дослідження факти неправильної класифікації видів судових рішень, було проведено додаткове дослідження відповідності видів судових рішень за даними Єдиного державного реєстру судових рішень їх реальному змісту.

Для цього у перших 16 рядках документу (якщо документ містив менше 16 рядків, то в усьому тексті такого документу) за допомогою регулярних виразів проводився пошук одного із типів заголовків («постанова», «вирок», «ухвала», «рішення», «окрема думка», «судовий наказ») з урахуванням очищення від пробілів та інших символів.

Втім, частка неправильно визначених документів виявилася досить незначною. До прикладу, з 524 вироків було неправильно класифіковано 8 (наприклад, 66572505 — визначено у Єдиному державному реєстрі судових рішень як постанову, 68295133 — як рішення, 75085788 — як ухвалу).

Участь присяжних та народних засідателів

В якості ідентифікатору участі присяжних (в окремих випадках народних) засідателів було використано згадку у повному тексті рішення — у вступній частині (наприклад, «суд присяжних Ленінського районного суду міста Кіровограда», «Каховський міськрайонний суд Херсонської області в складі: головуючого судді ОСОБА_4, присяжних ОСОБА_8, ОСОБА_9»), так і в кінці тексту рішення — після підпису судді або суддів.

Для пошуку використовувалися регулярні вирази, за допомогою яких здійснювався пошук входження в текст слів «присяжний» (в усіх відмінках, російською та українською мовами), та частини рядка «народні засідат» — також в усіх відмінках, російською та українською мовами.

Регулярні вирази:

```
присяжн(?:а(?:я)?|о(?:ї|й)|і|ого|ому|у(?:ю)?|ье|ый|(?:(и|ы)м(?:и)?|и(?:й|м)|(?:(ы|и)х))"
```

```
народн(?::(?:ы|о)й|ая|ых|ыми|ье|ую|и(?:м|х)и)?|(?:(и|і)й|а|о(?:го|і|му)|і)зас(?:і|е)дат
```

Пошук проводився відповідно на початку та в кінці повного тексту рішення. Для цілей пошуку початком рішення вважалися перші 15 рядків, кінцем — останні 6 рядків. Дане обмеження області пошуку застосовано для запобігання помилковому визначенню через можливі згадки шуканих виразів в описовій та мотивувальній частинах.

Кінцеві рішення

Важливим елементом аналізу є пошук та визначення **кінцевих рішень** суду. Кінцевим є судове рішення, що відповідає наступним критеріям: є вироком та присуд суду по такому рішенню — позбавлення волі, довічне позбавлення волі, виправдання.

Для визначення присуду суду по **кримінальних справах** використовувалася комбінація наступних підходів:

- морфологічного аналізу текстів за допомогою морфологічного аналізатора r morphology2 — головним чином для приведення слів до нормальної форми, а також для визначення окремих частин мови;
- використання регулярних виразів — для виділення усталених формулювань та їх комбінацій.

Загальним підходом до аналізу текстів резолютивних частин була токенізація вхідного тексту на окремі абзаци та/або речення в залежності від мети, та пошук комбінацій ключових слів плюс подальший аналіз за допомогою регулярних виразів.

Приклади деяких регулярних виразів для визначення окремих видів покарань або звільнення від покарання:

Визначення вини особи

```
?:визнати|ОСОБА_\d{1,2}? (?:винн(?:им|ою)|винуват(?:им|ою)) (?:у|в) (?:пред'явленому обвинуваченні (?:у|за|щодо)? )?(?:вчине|скоє)нн(?:я|і) (?:(?:кримінального правопорушення)|злочину
```

Строк покарання, присудженого у роках та місяцях

```
?:при|в)значити(?: ій|йому)? покарання (?:- )?у ви(?:гля)?ді (\d+?)\s?\. {4,15}\) рок(?:и|ів)(?: (\d+) (?:.+?) місяців)? позбавлення волі
```

Довічне позбавлення волі

Для визначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі використовувався пошук комбінацій слів покарання, довічного позбавлення, довічне позбавлення в різних комбінаціях.

Для визначення невинуватості особи

Відповідність двом регулярним виразам одночасно:

(?:у|в) пред'явленому(?:ій|йому) обвинуваченні та

визнати не(?:винн(?:им|ою)|винуват(?:им|ою)) та виправдати

Аналогічний підхід було застосовано і під час визначення кінцевих рішень у цивільних справах.

Рішення суду у справах про примусову госпіталізацію

Було використано пошук у перших реченнях резолютивної частини наявності слів заяву та задовольнити|задоволити та тексту, що відповідає регулярним виразам:

психіатричн(?:у|ої) допомог(?:у|и).+?примусовому порядку

без(?:її|його) згоди

примусов(?:о|у) госпіталіз(?:увати|ацію)

Для визначення рішень, якими суд відмовив у примусовій госпіталізації, використовувалася комбінація пошуку слів відмовити та регулярного виразу

(в|у) задоволенні заяви

Кінцеві рішення у справах щодо обмеження цивільної дієздатності, визнання особи безвісно відсутньою або померлою та справах про усиновлення визначалися аналогічним чином — комбінацією пошуку регулярних виразів та ключових слів у нормальній формі. Нижче наведено приклади наборів ключових слів.

Поновлення цивільної дієздатності:

поновити, цивільну, дієздатність

Оголошення особи померлою:

оголосити, померл(ою|им)

Оголошення особи безвісно відсутньою:

визнати, безвісно, відсутн(ім|ьою)

Відмова у задоволенні заяви про обмеження цивільної дієздатності:

задоволенні, заяви, обмеження, цивільної, дієздатності, відмовити

Задоволення заяви про усиновлення — комбінація регулярного виразу та набору ключових слів:

регулярний вираз:

задов(?:і|о)л(?:ьн)?ити

Ключові слова:

усиновити, дитину

Дублікати кінцевих рішень

В процесі аналізу виокремлених резолютивних частин судових рішень було виявлено, що в окремих випадках у межах однієї справи ознаку «кінцеве рішення» отримало більше ніж одне рішення.

Це викликано наявністю в реєстрі як документу з повним текстом судового рішення, так і документу з текстом лише вступної та резолютивної частини (наприклад, документи 71562665 та 71562715 по справі №521/19173/17, документи 72239662, 72309007 по справі № 695/3653/17 тощо).

З метою виключення дублікатів кінцевих рішень було проведено пошук у масиві кінцевих рішень, серед випадків, коли на одну справу було визначено два кінцевих рішення, за умови, що такі кінцеві рішення мають одну дату постановлення. При цьому застосовувалося два методи визначення.

Перший метод полягає у перевірці виконання умови наявності словосполучення "повний текст" в одному з пари рішень і відповідно відсутності цього словосполучення в іншому рішенні з цієї пари.

Другий метод — визначення (за допомогою відстані Левенштейна) питомої ваги кількості символів, які треба вставити або змінити для перетворення однієї резолютивної на іншу. Якщо ця питома вага незначна і становить не більше 10% загальної кількості меншої за розміром пари дублікатів, то вказана пара кінцевих рішень є парою дублікатів.

